

Srbija i Kosovo mogu da budu partneri

Savet za inkluzivno upravljanje (CIG) organizovao je 3-4 jula 2021. godine u Istanbulu (Turska) okrugli sto za nekoliko visokih zvaničnika političkih partija sa Kosova i iz Srbije. Učesnici su razgovarali o načinima proširenja saradnje Beograda i Prištine i njenoj održivosti. Okrugli sto je deo većeg projekta o normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije koji finansira i sprovodi u saradnji sa Saveznim ministarstvom spoljnih poslova Švajcarske (FDFA). Izveštaj ne odlikava nužno stavove pojedinačnih učesnika, CIG-a ili FDFA, već odražava diskusiju u celini. CIG je pripremio ovaj izveštaj i preuzima odgovornost za njegov sadržaj.

Preporuke

Kosovo i Srbija traže rešenje koje bi za obe strane predstavljalo pobedu. Ali oni različito shvataju kako bi tzv. „win-win“ opcija trebalo da izgleda. Priština veruje da bezuslovno priznanje Srbije koristi obema stranama. Ali Beograd tvrdi da „win-win“ znači da su obe strane podjednako srećne sa rešenjem, zahtevajući time da Priština takođe ponudi ustupke. Proces pregovora će verovatno biti dug i težak. Dobar početak je da se prepoznaju individualni interesi Srbije i Kosova, a zatim definišu zajednički interesi. Priznanje Kosova nije u „interesu Srbije“, ali je stabilnost „zajednički interes“. Priština se ne mora „složiti sa stavom Srbije“, ali je od pomoći „ako bi prepoznala razloge Srbije za takav stav“. Štaviše, ako je Kosovu potrebno priznanje Srbije, onda mu je potrebna i „saradnja Srbije po ovom pitanju“. Srbiji je takođe potrebna saradnja Kosova kako bi „rešila svoje kosovsko pitanje i otvorila put za članstvo u EU“. Postoji konsenzus da je rešavanje spora „obostrani interes“, ali se strane bore za postizanje rešenja koje ne šteti njihovim „drugim nacionalnim interesima“.

1. Priština i Beograd treba da definišu sopstvene vizije o budućnosti međusobnih odnosa. Mogli bi početi definisanjem ciljeva i planova tekućeg formalnog dijaloga. Čini se da nijedna strana nema jasan plan šta žele postići sa dijalogom. Dobra polazna tačka je da se uvidi da je rešenje „zajednički interes, koji je hitan“ i da je „rešenje kroz koje bi svi bili na dobitku“ moguće ako obe strane pokažu dovoljno političke volje. Učesnici su definisali „obostrani interes“ kao „miran suživot između budućih generacija“. Složili su se da bi ova generacija trebala preuzeti odgovornost za postizanje „istorijskog dogovora“ i na taj način osloboditi buduće generacije ovog „istorijskog tereta“.
2. Beograd i Priština treba da transformišu postojeće narative iz onih koji podržavaju *status quo* u one u kojima se ističe potreba za probojem u pregovorima. Iako lideri kažu da je sporazum potreban, ne ulažu suštinske napore da ga postignu. Oni moraju da izgrade narativ koji podržava dijalog, otvoreno govoreći da su uključeni u proces isključivo kako bi pronašli rešenje, a ne zato što to od njih traži međunarodna zajednica. Lideri bi takođe trebalo javno da se pozabave posledicama što sporazum još nije postignut, a ne samo da govore o troškovima kompromisa.

3. Zvaničnici na Kosovu i u Srbiji trebalo bi da ulože više vremena i truda da pokušaju da razumeju stavove jedni drugih, kao i teškoće sa kojima se svaka strana suočava oko „prodaje eventualnog dogovora“ građanima. Takođe bi trebalo da se uzdrže od međusobnog okrivljavanja kada suočavaju sa domaćim izazovima.
4. Zvaničnici Beograda i Prištine hitno moraju da promene retoriku, uzdržavajući se od kolektivnog osuđivanja druge strane, kao i da se na efikasnije suprotstave lažnim vestima. Obe strane moraju bez izuzetaka i brzo da osude etnički motivisane akcije i kampanje blaćenja u momentu kada se one dogode.
5. Lideri Srbije i Kosova treba da se obavežu da je dijalog jedini način za rešenje, te da ubede svoje birače da neće koristiti nasilje za postizanje političkih ciljeva. Različite ankete pokazuju da se ljudi u Srbiji i na Kosovu plaše da bi se nasilje moglo vratiti ako ne uspeju pokušaji da se rešenje nađe kroz dijalog. Političari bi trebalo da se pozabave ovim strahovima.
6. Priština i Beograd treba da daju prioritet praktičnim potrebama i problemima dok pregovaraju o rešenju glavnih pitanja. Lista bi mogla uključivati slobodu kretanja, dokumente, nestala lica i diplome. Obe strane treba da prepoznaju i promovišu pozitivne rezultate onog momenta kada se do njih dođe.
7. Priština i Beograd bi trebali da rade na ispunjavanju preduslova za rešenje koje će predstavljati pobjedu za obe strane: a) verovanje u budućnost u okviru EU, b) podrška narativu koji je usmeren na pomirenje, c) uveravanje javnosti da lideri učestvuju u dijalogu kako bi pronašli rešenje, a ne da ostvare svoje lične političke ciljeve, i d) javna artikulacija „troškove neuspeha u postizanju sporazuma“. Neki učesnici su rekli da Priština i Beograd gube „bitku u javnosti“, a ankete su pokazale da mladi postaju sve više okrenuti nacionalizmu.
8. EU bi trebala da pronađe načine za oživljavanje dijaloga i procesa proširenja EU, da ispuni svoja obećanja i da razvije dinamičnu ponudu podsticaja za obe strane. Izgledi za sporazum drastično su se pogoršali kada je postalo jasno da EU ne ispunjava svoja obećanja, poput datuma za početak pregovora sa Severnom Makedonijom ili za odobravanje bezviznog režima za građane Kosova.
9. Treba formirati Asocijaciju/Zajednicu većinski srpskih opština. Podrška EU i SAD neophodna je za „izgradnju političke volje na terenu“ potrebne za implementaciju.

Ostali elementi diskusija

Iako dijalog između Kosova i Srbije izgleda neizbežan, rešenje ostaje nedostižno. Predsednik Srbije Aleksandar Vučić rekao je da je dijalog bolan, ali da će ostati uključen u njega. Kosovski premijer Aljbin Kurti kaže da mu dijalog nije prioritet, ali da će u njemu učestvovati. Obojica lidera sugerišu da se dijalog manje odnosi na njihovu spremnost da reše spor, već više na odgovor na međunarodne pritiske da se u njega uključe. Iako EU i SAD traže sporazum između strana, govore da je njihova uloga samo u posredovanju. Čini se da se Priština i Beograd slažu da dijalog nema alternativu, ali istovremeno sugerišu da sporazum ima alternativu, *status quo*.

1. Srbija se ne može ponovo „biti ponižena u procesu“. Neće priznati Kosovo osim ako sporazum bude pobjeda za obe strane. Srbiju ne mogu kriviti za „neprižnavanje“ Kosova ili nemogućnost da se pridruži UN. Srbija je zainteresovana za održivo rešenje i mir za generacije koje dolaze, ali ne po svaku cenu.
2. Lideri su i dalje ranjivi oko kompromisa. Priznanje Kosova od strane Srbije je politički previše rizično za predsednika Srbije Aleksandra Vučića. Snažna Zajednica/Asocijacija na Kosovu

takođe je preveliki politički rizik za kosovskog premijera Aljbina Kurtija. Stoga se očekuje da će oba lidera povlačiti spore i pažljivo sračunate poteze. Politički lideri su zabrinuti da bi „hrabri kompromisi“ mogli izazvati nestabilnost i uticati na njihovu popularnost među biračima.

3. Postoje brojni razlozi za dijalog. Srbija treba ima a) da ima predvidljiviju budućnost, b) reši postojeće probleme, c) poboljša političko i bezbednosno okruženje, a samim tim i ekonomski razvoj, d) i poboljša regionalnu bezbednost. Kosovo je potrebna: a) integracija srpske zajednice, b) rešavanje mnogih političkih i ekonomskih barijera sa Srbijom, c) potencijalno priznanje od strane pet zemalja koje ne priznaju EU, i d) veća podrška međunarodne zajednice za njenu „međunarodnu integraciju“.
4. Kosovo kaže da sporazum treba da bude „pravedan“, dok Srbija kaže da bi sporazum trebalo da bude „pošten“. Merenje šta je „pravedno“, a šta „pošteno“ i kako rasporediti troškove i koristi od eventualnih kompromisa biće veliki izazov u dijalogu.
5. Priština i Beograd nemaju tradiciju u „artikulisanju i prodaji sporazuma građanima“. U razgovorima u Rambujeu i Beču međunarodna zajednica je učinila sve.
6. Podrška javnosti dijalogu je mala. Svaka strana veruje da je bila prevarena u prošlim procesima, a političari sa obe strane nastavljaju da kritikuju dijalog i prethodne sporazume. Malo se govori o posledicama ostanka „bez dogovora“ i društvenim i ekonomskim troškovima sadašnjeg spora. Prištinski i beogradski lideri trebalo bi da kažu „moramo zatvoriti ovo poglavlje u našim odnosima i mi ćemo biti ti koji će to učiniti“.
7. Narativ o uzajamnom priznavanju godinama je građen na Kosovu, tako da se verovatno neće promeniti. Kosovskim liderima sada će biti teško da prihvate sporazum koji ne nudi priznanje.
8. Oko 2/3 ljudi u Srbiji kaže „nikada nećemo vratiti Kosovo“, ali u isto vreme isti ljudi kažu „ne treba da priznamo Kosovo“. U Srbiji nije bilo popularno i Vladi Srbije nije bilo lako da pristane na integraciju srpske zajednice na Kosovu u kosovske institucije, ali Beograd je to učinio jer je verovao da će Srbi na Kosovu dobiti Asocijaciju/Zajednicu u zamenu za integraciju. Sada Beograd oseća „izdano“. Priština se takođe oseća prevarenom jer ju „Srbija nije priznala“. Ali Beograd nije „obećao da će priznati Kosovo“ na kraju procesa. Kosovo je, s druge strane, pristalo da formira Asocijaciju/Zajednicu, ratifikujući sporazum u svom parlamentu.
9. Srbija je bila spremna za „veliku pogodbu oko teritorija“, a sem ovog rešenja, Beograd ne zna na čemu bi mogao biti zasnovan kompromis.
10. Politički lideri nisu sami u ometanju suštinskog napretka u pregovorima. Ruke su im takođe vezane prilično konzervativnim uverenjima njihovih birača, pristalica stranaka i drugih aktera, poput kontroverznih preduzeća i monopola, koji bi mogli imati interes da produže spor.
11. U toku su dva paralelna „mirovna procesa“: pregovori između formalnih vlasti s jedne strane i razmatranja na javnom ili društvenom nivou s druge. „Javni mirovni proces“ bi mogao pomoći u oblikovanju odnosa sa drugom stranom, ali i preispitati odnos između javnosti i političkih rukovodstava. Spor između Kosova i Srbije ne treba tretirati kao proces pregovaranja samo između dve vlade. Trebalo bi ga pretvoriti iz transakcionog u transformativni. Treba uložiti više napora u promovisanje javnih rasprava i njihovo uključivanje u zvanični proces.

Rad u grupama

Učesnici su bili podeljeni u dve grupe sa ciljem artikulisanja brojnih zajedničkih interesa i izazova. Ispod se nalazi lista predloga iz obe grupe.

Zajednički interesi

1. Održivi mir i stabilnost.
2. Pобољшanje životnog standarda.
3. Vladavina prava.
4. Slobodno kretanje ljudi.
5. Direktni kontakti između građana.
6. Saradnja oko društvenih i ekonomskih pitanja, poput uklanjanja neocarinskih barijera.
7. Saradnja u oblasti životne sredine sa fokusom na smanjenje zagađenja.
8. Agenda konektivnosti.
9. Članstvo u EU.
10. Unapređenje manjinskih prava.

Zajednički izazovi

1. Pобољшanje načina kako se strane ophode jedna prema drugoj.
2. Sprovođenje postojećih sporazuma.
3. Pristanak na zajedničko tržište.
4. Članstvo u EU, posebno sada kada se čini da EU nije previše fokusirana na proširenje.
5. Oslobođanje budućih generacija od spora između Kosova i Srbije.
6. Ekonomske i političke reforme.
7. Manjinska prava.
8. Uticaj spoljnih aktera.
9. Socijalna kohezija.
10. Sukobljeni narativi o prošlosti i nerešena pitanja iz prošlosti, poput nestalih osoba.
11. Nizak nivo društveno-ekonomskog razvoja.

Na posletku, od svakog učesnika je zatraženo da formuliše izjave od jedne rečenice koje će se obratiti njihovoj i javnosti druge strane radi promocije dijaloga i normalizacije odnosa. Oni su došli do sledećih izjava: Sporazum za mir i razvoj; Trajni mir i evropeizacija; Stabilnost u Evropi; Nema dogovora, nema bolje budućnosti, nema puta ka EU i izolacija; Prenesena nam je odgovornost da okončamo ovaj spor i moramo to učiniti sada, a ne da ga prenesemo na sledeću generaciju; Sporazum zasnovan na kompromisu u kojemu su neki interesi žrtvovani, ali čuvaju dostojanstvo obe strane; Uzajamna korist treba da bude temelj sporazuma; Dogovor se može postići uzajamnom iskrenošću, recipročnim koracima ustupaka i jasnom vizijom; Imamo priliku da zajedno napišemo bolju stranicu istorije i to bismo trebali učiniti; Sporazum zasnovan na uzajamnom poštovanju i dostojanstvu; Ne bismo trebali biti pretnja jedni drugima, trebali bismo biti partneri za mir; Kosovo i Srbija mogu biti partneri.

Učesnici

Abecednim redom

Arben Gashi, Demokratski savez Kosova
Shpetim Gashi, Savet za inkluzivno upravljanje
Vincent Hug, Savezno ministarstvo spoljnih poslova Švajcarske
Ramadan Ilazi, analitičar
Dalibor Jevtić, Srpska lista
Mimoza Kusari Lila, Pokret Samoopredeljenje
Igor Novaković, Savet za inkluzivno upravljanje
Alex Roinishvili Grigorev, Savet za inkluzivno upravljanje
Branko Ružić, Socijalistička partija Srbije
Marko Savković, Analitičar
Nemanja Starović, Srpska napredna stranka
Xhelal Svecla, Savet za inkluzivno upravljanje